

SLÄKT MEDDELANDEN .

N:o 19

Ett besök jag gjorde tillsammans med Lennart till några av de f.d. Schulmanska egendomarna i Sverige.

Avresan skedde från Åbo söndagen d. 9 aug. 1981 med "Silja Lines" jättefärja som förutom 1460 passagerare tar 260 bilar. Först köres de stora långtradarna ombord och därefter personbilarna på hyllor längs båda sidorna, alltså till 2.våningens nivå. Det gäller för köraren att ha "tungan rätt i mun".

Man mötte de andra båtlinjernas jättar - "Viking Lines" röda och "Silja Lines" vita. Livet ombord var det vanliga med god mat, musik, dans och alko-handel. Det verkar som skulle resandena tro, att det hör till saken att måsta köpa alkohol. Efter en lugn sjöresa landade vi vid "Värta" hamnen i Stockholm följande morgon. Vid utkörningen från hamnen kontrollerade genom stickprov 10 poliskonstaplar 10 bilförares alkohol konsumtion föregående kväll. Vi kom som 11. och fick utan vidare passera.

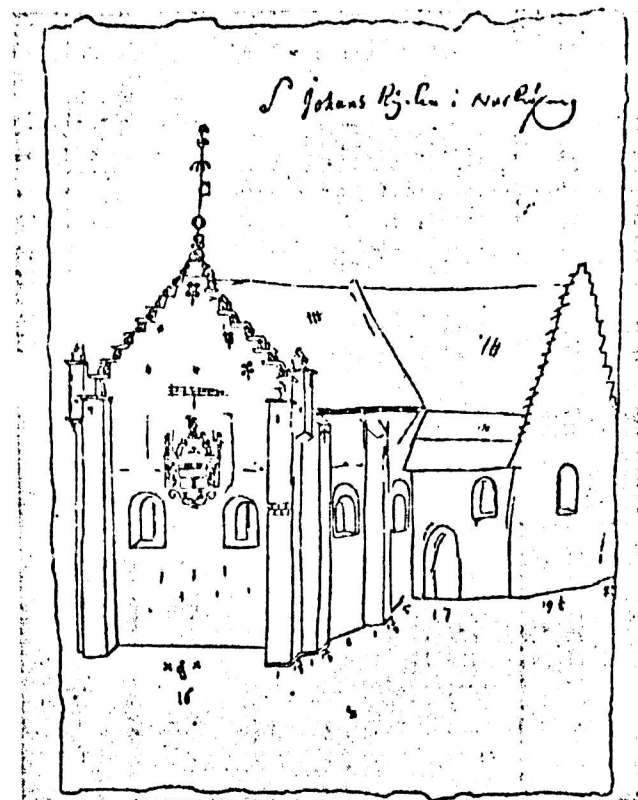
Lennart var van att köra i Sverige där det numera är högerkörning, goda vägar och trafiken väl dirigerad. Vårt första mål var Norrköping stad, där i trakten de Schulmanska domänerna låg.

1. Som första mål hade vi Himmelstalund i Himmelstalund parken. En gammal stenbyggnad som såg förnäm, men obebodd ut. Enligt hörsägen var det säte för stadens arkitekt. Det donerades i tiden på 1530-talet åt dåvarande överstelöjtnanten Otto Schulman, men efter hans död, 1653, överlämnades det av hans maka Anna Katharina Mörner till kronan mot annan jord.

2. Vårt nästa mål var att söka upp den gamla St. Johannes kyrkan, där överste Otto Schulmans högtidliga begravning försiggick d. 23 april 1654. Vi kom till St. Johannes kyrka, men den

såg yngre ut och på en skylt läste vi, att kyrkan uppförts på Oskar II:s tid (alltså före 1907). Men i skristian fanns på väggen en ritning av den gamla kyrkan sådan den såg ut före branden 1567, då den återuppbyggdes. Vid Otto Schulmans begravning paraderade ett regemente kavalleri och närvarande var - s.s. biskop S.J. Prytz skriver - "furstliga, adliga och andra ståndspersoner". Där var bl. a. tronföljaren, sedermera Carl X Gustav, självaste rikskanslern Axel Oxenstierna, fältmarskalkerna Carl Gustav Wrangel och riksdrotsen Gustav Horn samt kongl. ståthållaren Daniel Bengtson Uttermärk m. fl. Deras inbjudningskort till begravningen finnes bevarade. Man hade tagit sig 5 månaders tid för att på ett värdigt sätt kunna begå begravningen. Från kyrkan bars sedan kistan av underhavarna hela vägen till Östra-Eneby kyrka, där den nedsänktes i gravkoret.

3. Där efter for vi till Östra-Eneby kyrka 4 - 5 km väg, där flere anförvanter nedsänkts i Schulmanska gravkoret. Genast till vänster om kyrkoingången hängde nu under glas det "avtependium" eller altarduk med Schulmanska vapnet, som vid mitt besök 1946 ännu täckte altaret. På andra sidan om dörren var likaså ett broderat "antependium" skänkt 1760 av en senare ägare till Svärtinge, major Daniel Pfeiff. Också han var en släkting, gift med en syster till Christina Appelgren - ryttmästar Otto Henrik Schulmans hustru. Efter det ryttmästaren stupat gifte Christina Appelgren om sig 1718 med övestelöjtn. Erik Axel Ekehjelm. Dessa makar kom slutligen i besittning av alla Schulmanska egendomarna, - både äldre bröderna Adams och yngre bröderna Leonards, - och måtte därigenom varit mäkta rika. Bl. a. hade de skänkt predikstolen och orgelverket till kyrkan år 1726. På en stenplatta i golvet till vänster om altaret kunde vi läsa: Överstelöjtnant Erik Axel Ekehjelm, f. 1679.8.8 + 1737.18.12. Själva koret, där förr 5 (möjligen 7) Schulmanska porträtt hängt, hade nu inrättats till dopkapell med en åldrig sten-dopfont och runt väggarna



Kyrkan efter teckning av Johan Peringskiöld (Kungliga biblioteket, Stockholm)

hängde porträtt av församlingens kyrkoherdar genom tiderna, de två äldsta redan från Schulmanska tiden. Då det under kyrkogålvet tycktes försiggå någonslags grävarbeten tog vi kontakt med församlingens kyrkoherde, Lage Tyreus, för att fråga om där ännu förekom några kistor, vilket dock ej mera var fallet.

På en krona kunde vi läsa: "Otto Henrik Schulman, Christina Appelgren, 1708. Gifvet i testamente efter friherrinnan Högwälb. Fru Görvel Christina Gyllenstierna."

Görvel Christina Gyllenstierna avled 1708. Sonen Otto Henrik Schulman hade stupat 1702 och svär-dottern Christina Appelgren gift om sig 1718.

4. Vårt 4:de mål var Leonardsberg, ett stenslott, som numera äges av Norrköpings kyrkliga samfällighet och användes som kurs- och lägergård. Godset hade grundats av överstelöjtnanten Leonard Schulman till ett säteri genom sammanslagning av några mindre hemman och säteriet hade fått namn efter grundaren - Leonardsberg. Huvudbyggnaden var numera sammanbyggd med ena flygelbyggnaden, varigenom mera utrymme vunnits. Det enda minnet från Schulmanska tiden är de fotografier jag efter ett tidigare besök skänkt dit av Leonard Schulman och hans maka Görvel Christina Gyllenstierna. Emellertid blev vi väl emottagna av intendent Lars-Ove Pettersson och husmor Barbro Wahlqvist och efter en sight seeing bjudna på kaffe med nygräddad kaka.

5. Som följande mål gjorde vi ett besök på Svärtinge, det Schulmanska huvudsätet, c. 10 km från staden vid Glan sjön. Där hade Lennart anmält vårt besök, men vi kom litet för tidigt och fann arrendatorn, Arne Falkman, i kvarnen skjutande råttor med sina gossar. Familjen Falkman hade ett ganska vackert hem, men till vår stora ledsnad hade staden bortfört antikviteterna till stadens historiska museum, bl. a. de 7 st. långa pikenerar-lansarmeller "bardisaner" som skänkts överste Otto Schulman i 30-åriga kriget och vilka vid mitt tidigare besök (1935) hängde kvar i trappuppgången. Det enda intressanta var en samling sköldar med namnen på alla tidigare ägare. Den äldsta var från 800-talet, en man som hette Svart. Senare hette de Svärting. På 1600-talet förekom som ägare hovmarskalken Berndt Diedrich von Mörner, varefter följde hans svärson, överste Otto Schulman till år 1653. Efter honom ärvdes Svärtinge av älsta sonen, överstelöjtn. Adam Schulman, död 1687. Efter hans död innehades det av hans änka, friherrinnan Christina

Posse af Hedensund som fick behålla det till sin död 1724. Under sin långa änketid bodde med henne på Svärtinge hennes enda dotter, Anna Märta Schulman gift 1698 med överstelöjtnanten Adolf Johan von Hilchen. Hilchens hade många barn, men redan 1725 nämnes som ägare överstelöjtnanten Erik Axel Ekehjelm som var gift med Otto Henrik Schulmans änka Christina Appeigren i hennes 2. gifte. Därefter kom det till hennes systerdotters man, major Daniel Pfeiff (den som skänkt det andra antependiet till Östra-Eneby) och 1783 till hans svärson, kammarherre Axel Wilhelm Gyllenkrook. Gyllenkrooks dotter Kristina Lovisa, gift med greve Pehr Adolf Kalling (+ 1844) och deras son, greve Ludvig Konstantin Kalling (+ 1854) äro de sista adliga ägarna. Så följde i sköldsamlingen grosshandlar Enhörning och därefter i 3 generationer grosshandlar Erikssons efterkommande. Vid mitt tidigare besök var det Axel Eriksson vars (troligen) son, studeranden Bo Gösta Eriksson sålde Svärtinge 1965 till Norrköping stad för 2.4 milj. kronor. Egenheten var då 340 ha stor.

6. Nära Svärtinge såg vi ett vägskäl som visade till Knivberga. Detta namn kände jag igen som ett av överste Schulman ägt gods. Vi reste alltså dit. Det ägdes nu av en äldre fru, Margit André, som köpt det 1935. Vi förklarade varför godset intresserade oss, blev väl emottagna och bjudna på kaffe i parken. Jordbruket var nu utarrenderat. Den gamla manbyggnaden var överkalkad och troligen ombyggd. En vacker och välskött trädgård fanns. Jag sende senare i samband med tackbrevet en närmare berättelse om gårdens öden under Schulmanska tiden. Överste Otto Schulman hade överlåtit det åt sin mångåriga betrodda överförvaltare Jakob Jöransson Witte att bebrukas intill hans och hans hustrus - Ingrid

✓ Ltgård till Svärtinge

Davidsdotters dödedagar. Bliven änka gifte hustrun om sig men fick dock fortfarande bo kvar. Dessa makar gav sina barn en god uppfostran, gossarna läste sig till studenter och vidare till lagmän. De kommo i kronans tjänst, bl.a. i Finland vid indelningsverkets genomförande på Carl X:s tid och adlades under namnet Gripenberg (adl. ätt. n:o 931, i Finland n:o 43).

7. Därefter körde vi något tillbaka för att komma norr om sjön Roxen, där vi vek in hos greve Morton Douglas på hans Stjärnorp slott. Vi styrde fräckt in mellan 2 mastiga gula stenportstolpar intill den gamla ståtliga slottsruinen. Från en flygelbyggnad kom en herre ut. Jag frågade om vi hade äran träffa greven själv? Vi hade korresponderat om historiska minnen från Leipzig angående general Robert Douglas bröllop där år 1643 med Hedvig Mörner. Han kom genast ihåg mig och tackade ännu för uppgifterna. Vi var hjärtligt välkomna.

Stjärnorp slott med slottskapell hade uppförts av den skottske generalen i svensk tjänst, Robert Douglas 1662. Men detta ståtliga 5-vånings stenslott var numera blott en sotig ruin. Den 12 maj 1789 ödelades slottet, kapellet, ja hela gården med uthus och allt av en förödande brand. Det var en verklig katastrof. Man hade aldrig haft råd att återuppbygga slottet, Sockneborna hade genast efter branden restaurerat kyrkan. Det var, - som det hette, - "Sveriges vackraste slottsruin" - (en mager tröst!)

Vi gick en kort runda runt en mindre flygelbyggnad där familjen bodde, varefter greven bad oss självmant bese kyrkan och kliva upp i slottets 5 våningar. Under tiden arrangerade greven ett kaffe på gården, där grevinnan ej ens hann borttaga den upphängda tvätten. En gemytlig pratstund följde med grevinnan (Eva f. Lennman), greven och en 23 årig dotter

Helen Douglas.

Jag frågade bl.a. om man, så som skalden Snoilsky säger i sina "Svenska Bilder", att man från Robert Douglas Stjärnorp på norra sidan om Roxen kan se över till Axel Lillies Lövstad på södra stranden? "Nej, det kan man inte", det var bara ett "licentia poetica", tillåtet en skald. Snoilsky skriver (som mina ärade åhörare måhända minns?), att så som de trogna krigskamraterna på valplatsen alltid kunde räkna med kamratens stöd i kinkiga situationer, brukade de på gamla dagar vid en minnesdag salutera varandra med flaggan i topp och kanonskotts lösen "kommer strax" och lät sig sedan ro över till kamraten. Jag har funnit bevis på, att överste Schulman med sitt regemente skyndade Axel Lillie till hjälp i svåra situationer. Man kunde alltså ej ens från tornets 5. våning se över till Lövstad.

8. Härifrån gällde det att ännu göra den sista etappen för dagen, en sträcka på c. 120 km upp till Örebro vid västra ändan av Hjälmaren. Där hade Lennart beställt nattlogi på "Esso Motor Hotell". Det moderna hotellet ligger vid motorvägen E 4, vägen som begynner i Lissabon och via Frankrike, Danmark, Stockholm, Haapatahti, Torneå och slutar i Helsingfors. Det var t.o.m. knepigt att där finna parkeringsplats.

Följande morgon försökte vi hinna bese Örebro forntida, ståtliga slott. Slottet är anlagt på en vattenomsluten holme redan på 1200-talet och senare av konung Karl IX åren 1573 - 1627 försedd med de tre kännpåka rundtornen. Den har fått utstå många belägringar genom tiderna. På borggården blev vi emellertid upplysta om, att slottet numera användes som länsresidens och ej var tillgängligt, men att museet befann sig på andra sidan vallaraven. Dit hann vi dock ej, utan beundrade endast de vack-

3.
ra blomsteranläggningarna. Här hade vi nöjet att få se en skock vildgäss på låg höjd elegant stryka längs vallgraven runt slottet.

9. Så var det tid att köra till Esplunda, c. 18 km, där vi väntades klockan 10 tiden. Greve Carl-Gabriel von Mörner och hans maka Helena Kristina f. Ringby, tog emot oss på trappan nästan som nära anförvanter.

Esplunda är ett storgods vid Hjälmarens strand som ännu själv bedrivit sitt jordbruk. Vi visades omkring i slottet, beundrade den förnåmna porträttsamlingen av anförvanter, bl. a. ~~andra~~ landshövdingen friherre Hans Georg Mörners av Ehrenstrahl målade vackra porträtt och hans makas, Beata Schulmans glada uppsyn. Hon verkade nästan mera leende än på kopian hemma hos oss. Även de på svenska herrgårdar så vanliga flygelbyggnaderna besågs. I det ena hängde ryttmästar Otto Schulmans så omtvistade, men numera identifierade porträtt. I den andra flygelbyggnaden förvarades det historiskt värdefulla biblioteket, jämte moderna konstskatter. Man berättade, att man ej mera vågar låta litteraturforskare allena studera de unika bokbanden, emedan det hänt, att man i ivern glömt boken i fickan vid avfärden!

Mitt besök på Esplunda hade en speciell orsak som jag vid kaffebordet framlade. Enligt mina antaganden borde bland de Esplunda porträtten finnas ett, nu oidentifierat, porträtt av kanolinska majoren Hans Fredrik von Siegroth. Vapenbröderna Otto Henrik Schulman och Hans Fredrik von Siegroth hade följts åt i sin officersutbildning. De förvärvade sig krigskunskaper i franska armén vid regementet "Royal Allemand". Vardera återvände till hemlandet 1694 och ingick vid samma regemente, Öst-Göta Kavalleriet. Båda fann hjälteöden i den lilla polska staden Dorfsnicki den 13 mars 1702.

Vid Menel

9.
Då kusinen Otto Henrik Schulmans porträtt kunde identifieras bland anförvanternas på Esplunda, borde von Siegroths, som dock var närmare släkt, gift med husets dotter Eva Mörner också finnas där. Öst-Göta Kavalleriregemente som i denna drabbning bland de 130 fallna ryttarna räknade många prominenta officerare, kommenderades av den blivande fältmarskalken, greve Carl Gustav Mörner, en son till landshövdingen, friherre Hans Georg Mörner och Beata Schulman.

Jag är dock rädd, att jag med dessa mina funderingar åsamkat husets herre, greve Carl-Gabriel Mörner alltför mycket huvudbry.

Efter intagen delikat lunch med salta sandwiches, duvpastej och av grevinnan egenhändigt plockade kantareller, tog vi avsked av det älskvärda paret och styrde färden hemåt, mot Stockholm.

De trakter vi passerade hör till Sveriges rikare med högtstående jordbruk och fina, forstligt skötta skogar. Ofta ser man alléer leda till en trakten dominerande herrgård eller rent av ett slott med vidsträckta välodlade, täckdikade åkerfält omkring. Även skogarna var, speciellt ungskogarna, mycket tätare, nästan ogenomträngliga och visade en snabb återväxt, ovanlig för våra förhållanden. Beror detta måhända på ett varmare klimat?

Vi passerade genom städerna Arboga, Kungsör, Eskilstuna, Strängnäs och Mariefred, där det medeltida slottet Gripsholm ligger på en holme i Mälaren. Då Lennart ej sett detta, stannade vi för att bese det.

Slottet har varit bebott av de flesta av Sveriges konungar, börjandes med Gustav Wasa.

11,
Som fångar ha här suttit hertig Johan, Erik XIV och Gustav IV Adolf.

Nu är slottet säte för Sveriges Nationalporträtt-galleri med över 2000 porträtt av för svensk historia och kultur betydelsefulla personer, även många i Finlands historia kända namn. Redan på planen framför slottet ser man ett par runstenar representera 1000-talets kultur. På borggården stå de praktfulla brons-kanonerna "Suggan" och "Galten" kallade. Den ena erövrade av Pontus de la Gardie 1581 vid Ivangorod, den andra av Evert Horn 1612 vid Narva.

Ledsamt nog, hann vi ej genomgå hela den rika samlingen av konstskatter, praktfulla gobelänger och imponerande Riksråd mm.

Vi måste skynda vidare och anlände i tid vid Värta hamnen för att gå ombord på Silja Lines "Svea Corona".

21.8.1981

O.S.